

Література

1. Семиноженко В.П. Інтелектуальна економіка: майбутнє України / В.П. Семиноженко // Проблеми науки. – 2001. – № 6. – С. 2-6.
2. Мних Є.В. Економічний аналіз : підручник / Є.В. Мних. – К. : Вид-во ЦУЛ, 2003, 412 с.
3. Федулова Л.І. Інноваційна економіка : підручник / Л.І. Федулова. – К. : Вид-во Либідь, 2006. – 480 с.
4. Онишко С.В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку : монографія / С.В. Онишко. – Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2004. – 434 с.
5. Карпунь І.Н. Антикризисні заходи на підприємстві: управління, стратегія, цілі та завдання : монографія / І.Н. Карпунь. – Львів : Вид-во "Магнолія-2006", 2008. – 440 с.
6. Закон України "Про інвестиційну діяльність" від 18.09.1991 р.
7. Лукінов І.І. Економічні трансформації наприкінці ХХ ст. / І.І. Лукінов. – К. : Вид-во "Економіка", 2000. – 8 с.

Карпунь І.Н. Интеллектуальные инвестиции как разновидность инноваций

Как убеждает практика, основным источником обеспечения успеха последующего экономического развития становится совокупность знаний, их конкурентное использование и научные инновации, которыми владеет так называемый "интеллектуальный капитал". Рост части ресурса "знания" в стоимости продукта инновационно сориентированного производства побуждает промышленность повышать квалификацию работников, применять новые технологии, управлять капитализацией ума.

Ключевые слова: инвестирование, инновации, инвестиционный менеджмент.

Karpun I.N. Intellectual investments as variety of innovations

As convinces a practical worker, the basic source of providing of success of subsequent economic development is become by the aggregate of knowledges, their competition use and scientific innovations which are owned by the so-called "intellectual capital". Growth of part of resource of "knowledge" in the cost of product innovative orientated productions are induced by industry to promote qualification of workers, apply new technologies, manage capitalization of mind.

Keywords: investing, innovations, investment management.

УДК 330.33:330.834:330.837

Доц. І.В. Грабинська, канд. екон. наук;
аспір. Ю.А. Миронович – Львівський НУ ім. Івана Франка

ДІЛОВІ ПОЛІТИЧНІ ЦИКЛИ У СУЧАСНІЙ РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Проаналізовано еволюцію поглядів у сучасній економічній теорії на взаємозв'язок між політичними та економічними циклами, і вплив політико-інституційних чинників – виборчого законодавства, партійної структури суспільства, політичної стабільності і ступеня поляризації суспільства – на коливання ділової активності. З'ясовано, як ці політико-інституційні чинники впливають на економічне зростання в Україні.

Ключові слова: діловий цикл, діловий політичний цикл, раціональний партійний діловий цикл, раціональний опортуністичний діловий цикл, економічні витрати ділового політичного циклу.

Дискусія навколо причин та природи циклічних коливань в економічному відтворенні вже давно точиться в економічній науці. Багато прихильників екзогенних теорій, такі як В. Нордгауз, Д. Гібс, А. Цукерман, К. Рогов, А. Алесіна та інші пов'язують економічні коливання з таким зовнішнім щодо економічної

системи чинником, як політичний процес. Вони досліджують як поведінка електорату, ідеологічна орієнтація уряду, компетенція політичних партій, час виборів, змагання між політичними партіями впливають на безробіття, інфляцію, економічне зростання, а також на фінансову та монетарну політику уряду.

Зокрема, їхню увагу привертає явище *ділового політичного циклу* – циклу економічної та політичної активності уряду (виборчих державних органів) між виборами. При виявленні та дослідженні політичних бізнес-циклів використовують річні, а часом і кварталні значення таких макроекономічних показників: рівень безробіття, рівень інфляції, обсяг трансферних платежів, динаміка ВВП, грошової маси, дефіциту державного бюджету.

На перший погляд, пояснення причин ділових політичних циклів є елементарним. Діяльність уряду між виборами підпорядковується певним закономірностям. Рівень його активності у політичній та економічній сферах істотно змінюється у період між виборами. Так, після виборів новий уряд здійснює низку заходів, спрямованих на зміну цілей та масштабів діяльності попереднього уряду. Ці заходи мають особливо радикальний характер, якщо до влади приходить партія, яка була в опозиції. Новообраний уряд робить спроби скоротити дефіцит державного бюджету, згорнути непопулярні програми попереднього уряду, перебудувати роботу державного апарату. Якщо внаслідок виборів при владі залишається правляча партія, то політики намагаються виконати хоча б частково передвиборчі обіцянки. Однак, згодом їх активність знижується доти, поки зменшення популярності нового уряду не досягне критичного рівня. Із наближенням наступних виборів активність уряду зростає. Політики штучно створюють незвичайно сприятливі економічні умови перед виборами з надією, що виборці віддадуть політичним партіям і політикам, які перебувають при владі, своїми голосами. Це відбувається, незважаючи на погіршення ситуації в економіці відразу після виборів.

З позицій сучасної макроекономічної теорії, пояснення виглядає значно складнішим. Дослідити природу політичного циклу в сучасній економічній науці можна, застосувавши комплексну модель, яка відображає взаємозалежності між макроекономічною політикою, періодичністю виборів, ідеологічною орієнтацією різних політиків та партій, виборчим законодавством та ступенем політичної незалежності центральної банківської установи в країні.

У розвитку цієї макроекономічної теорії можна виділити два етапи. **Перший етап** тривав до середини 1970-х років. Макроекономічна модель політичного бізнес-циклу, розвинута на цьому етапі, базується на традиційних для макроекономіки цього часу передумовах. Базовим припущенням "традиційної" макромоделі ділового політичного циклу є існування оберненої залежності між інфляцією і безробіттям (крива Філіпса), тобто автори передбачають, що уряд може систематично впливати і передбачливо визначати макроекономічні наслідки – у передвиборчий період відбувається економічне зростання та високі темпи інфляції, а після виборів – зниження темпів інфляції і спад ділової активності.

У межах цього етапу можна виділити дві теоретичні концепції. Перша – це популярні та широко відомі в економічній науці моделі політичного бізнес-циклу В. Нордгауза (1975) [16] та А. Ліндбека (1976) [14], (Nordhaus, W., Lindbeck, A.) у яких коливання ділової активності в економіці пояснюються

опортуністичною мотивацією політиків: – *"традиційна опортуністична теорія"* політичного бізнес-циклу (opportunistic traditional model).

Більшість людей вважає, що політичним діячам подобається обіймати їхні посади. Адже політики дбають насамперед про перемогу на виборах і, таким чином, обирають ту чи іншу політику, щоб сподобатися виборцеві. Таку поведінку називають опортуністичною, і вона передбачає вибір політиками тих чи інших знарядь монетарної чи фіскальної політики для досягнення поставленої мети. Ця теорія передбачає, що політики не мають власних ідейних політичних переконань, вони напередодні виборів обирають такі програми, що максимізують їхні шанси перемогти у виборах, а популярність правлячої партії безпосередньо залежить від стану економіки у період перед виборами. Одразу після виборів партія-переможець вимушена вдаватися до застосування "непопулярних" заходів, спрямованих на подолання інфляційних наслідків політики, яка проводилась у період передвиборчої кампанії.

Згідно з цією теорією, поведінка опортуністичних полісмейкерів базується на припущенні про існування макроекономічної залежності між інфляцією та безробіттям, яку відображає крива Філіпса. Виборці ж вважаються наївними, тобто не аналізують минуле, не усвідомлюють, якими мотивами насправді керуються політики. Виборці "винагороджують" таку поведінку уряду, тому що вибори відбуваються в період, коли економіка тимчасово зростає. Проте вони не розуміють природи такого явища, а тому їх можна "ошукувати" неодноразово. Також припускається, що виборці не виносять жодного уроку з минулого, тобто не беруть до уваги постелекторальний спад, і забувають про нього до наступних виборів.

Таким чином, в економіці виникає циклічний процес: безпосередньо перед виборами спостерігається прискорення економічного зростання і – з незначним часовим лагом – зростання інфляції, а в період після виборів темп інфляції знижується, і як наслідок дефляційної політики, знижуються темпи економічного зростання. Такий економічний цикл, як стверджують автори, не забезпечує економічного зростання, крім того, він може збільшувати середній рівень інфляції без приросту економічного зростання чи скорочення безробіття. Припущення, що електорат є дуже наївним і схильний робити систематичні помилки у передбаченнях, є значною вадою цієї моделі.

Тому, у 1970-х роках набула розвитку інша теоретична концепція – *"традиційна партійна модель"* (traditional partisan model) політичного бізнес-циклу Д. Гібса (Hibbs D.) (1977) [12], яка базується на партійній мотивації політиків. Основним припущенням моделі є те, що політичні сили "лівого" спрямування більше зацікавлені в скороченні рівня безробіття і в збільшенні економічного зростання, аніж у скороченні рівня інфляції. Члени ж політичних сил "правого" спрямування мають протилежні вподобання. Це пояснюється ідеологічними переконаннями цих партій: ліві традиційно орієнтуються на підтримку найманих працівників, а праві – на підтримку великого бізнесу. Понад це, партії, зазвичай, послідовно дотримуються своїх виборчих платформ, коли перебувають при владі.

Також, Д. Гібс на емпіричному рівні дослідив, що інфляція та безробіття мають різний дистрибутивний вплив, що пояснює відмінності у вподобаннях виборців. Зокрема, він вважав, що зростання рівня безробіття зумовлює перерозподіл доходу від бідніших до багатших. Так, зростання безробіття призводить до зменшення доходів двох найбідніших квінтелів населення країни і збільшує до-

ходи двох найбагатших. Д. Гібс дійшов висновку, що зростання безробіття на 6-10 % призводить до переміщення 1 % доходів від двох найбідніших квінтелів до двох найбагатших. На перший погляд, такий перерозподіл доходу видається незначним, проте він є політично відчутним. Дистрибутивний вплив інфляції дослідити значно складніше, адже вона впливає на доходи і перерозподіл доходу через різні канали: оподаткування; зміни у відносних цінах тощо.

Відповідно до цієї теорії, циклічні коливання в економіці генеруються зміною правих і лівих урядів, причому наслідки проведеної відповідними урядами політики спостерігаються протягом всього терміну їхніх повноважень (рис. 1).

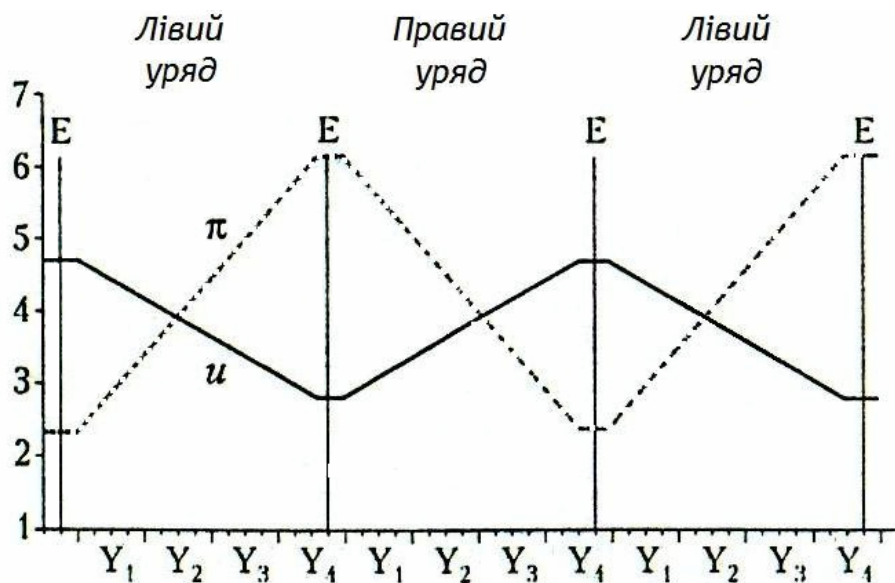

Рис. 1. Партійний бізнес-цикл Д. Гібса

У більш досконалих моделях такого типу передбачається, що економіка адаптується до шоків, спричинених зміною урядів, і тому їх наслідки проявляються тільки протягом нетривалого періоду.

Другий етап у розвитку макроекономічної теорії політичного ділового циклу розпочався у середині 1980-х років. Моделі політичних бізнес-циклів, розроблені на цьому етапі американськими економістами, базуються на концепції раціональних сподівань і пояснюють як раціональні виборці (громадськість) обмежують можливості полісмейкерів розвивати політичний цикл в економіці.

Саму ідею про необхідність врахування раціональних сподівань при аналізі ділових політичних циклів вперше висловили у 1982 р. П. Мінфорд (Minford P.) і Д. Піл (Peel D.) [15]. В економічній науці було кілька спроб формалізувати та дослідити цю ідею.

Наступні подібні розвідки в сучасній економічній літературі запропонували моделі, які синтезують модель політичного ділового циклу Нордгауза-Ліндбека з гіпотезою про раціональні сподівання виборців. Так, зокрема А. Цукерман (Cukierman A.) і А. Мельцер (Meltzer A.) (1986), К. Рогов (Rogoff K.) і А. Зіберт (Sibert A.) (1988), Т. Персон (Person T.) і Г. Табеліні (Tabellini G.) (1990), розвинули "*раціональну опортуністичну теорію*" ділового політичного циклу (rational opportunistic models). Причинами виникнення ділового політичного циклу, на їхню думку, є асиметричність інформації між політиками, які перебувають при владі і суспільством, а також рівень компетентності уряду.

Уряд може використовувати фінансову експансію для покращення оцінки суспільством його купівельної спроможності і формування відповідних сподівань. Він вдається до застосування стимулювальної фінансової політики, за якої спостерігається економічне зростання у поєднанні зі збільшенням дефіциту державного бюджету, значні державні позики на внутрішньому та зовнішньому ринках, зростання грошової маси з річним темпом більш ніж 45 % і водночас з підозріло низькими темпами інфляції, підвищення заробітної плати і пенсій. Така експансія, зазвичай, виявляється у зростанні соціальних трансфертів для бідних прошарків суспільства, які проявляють більшу політичну активність. Період після виборів, як правило, характеризується скороченням бюджетних видатків, збільшенням бюджетних запозичень і податкових зборів для покриття передвиборчих видатків. Тому, часом, в економічній літературі цю теорію політичних бізнес-циклів називають *фінансовою теорією ділових політичних циклів*.

В економічній теорії для оцінки наслідків ділових політичних циклів часто використовують термін *видатки виборів*, які включатимуть не лише видатки, пов'язані із проведенням виборів і передвиборчих компаній, а й видатки переважно бюджетні, спрямовані на реалізацію популістських заходів діючого уряду напередодні та після виборів. На нашу думку, в економічній теорії ділового політичного циклу доцільно використовувати показник *економічні витрати ділового політичного циклу*, які можуть бути визначені як обсяг ресурсів необхідних для відхилення економіки від стаціонарного стану.

Цікаво, що переважна більшість "раціональних опортуністичних моделей" враховують інтегрований показник, який характеризує рівень компетентності, уміння та навички полісмейкерів, тобто їхньої спроможності та вміння скоротити непотрібні видатки у бюджетному процесі [19, 18], забезпечити економічне зростання без інфляції [17] або ізолювати економіку у потрібний момент від випадкових шоків [11]. Переваги політиків у такій інформаційній асиметрії є причиною виникнення ділових політичних циклів.

Аналізуючи процес формування бюджетних видатків, К. Рогов довів, що такі агреговані макроекономічні показники, як рівень безробіття, економічне зростання, інфляція і бюджетний дефіцит, порівняно легко спостерігати та оцінити пересічному виборцеві. Переміщуючи видатки на популярніші серед електорату програми, можна забезпечити прихильність у широкого кола виборців. Це значно простіший політичний інструмент, аніж підвищення рівня зайнятості у роки проведення виборів. Отже, формування державних видатків може бути менш помітним та більш дієвим інструментом формування ділового політичного циклу [18].

Однак, раціональні сподівання виборців обмежують опортуністичну поведінку політиків. За таких умов, ділові політичні цикли у моделях, що базуються на припущенні про раціональні сподівання, є коротшими за тривалістю, меншими за амплітудою і менш регулярними, ніж у традиційних моделях.

Як наслідок, раціональні опортуністичні моделі досягають двох цілей: по-перше, вони пояснюють опортуністичні ділові політичні цикли, враховуючи раціональні сподівання; по-друге, вони раціоналізують ретроспективну поведінку виборців. Також такі моделі прогнозують короткотермінові маніпуляції з державним бюджетом, а також фінансову політику безпосередньо перед і після виборів. Проте опортуністичні раціональні моделі є менш придатні для пояснення регулярних кількарічних циклів інфляції та безробіття.

Найбільш вдалою спробою формалізувати діловий політичний цикл вважають модель А. Алесіні (Alesina A.) (1987) [9]. Автор запропонував *"раціональну партійну модель"*, яка базується на припущеннях про раціональні сподівання виборців, негнучкість цін та зарплати і невизначеність переваг виборців (rational partisan models). Поєднання раціональних сподівань та негнучкості цін та заробітної плати лежать в основі моделей, що демонструють та доводять короткотермінову *"ненейтральність"* та довготермінову нейтральність політики регулювання сукупного попиту. Автор теорії стверджує, що в реальній дійсності партії перебувають в стані невизначеності: їх очікують менш або більш значущі несподівані події. З урахуванням цього, модель політичного бізнес циклу схематично буде мати такий вигляд (рис. 2).

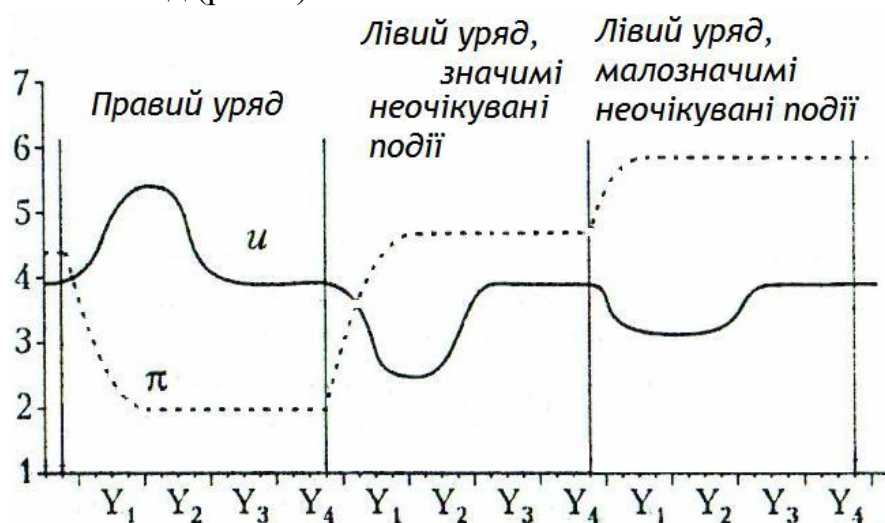

Рис. 2. Партійний діловий цикл А. Алесіні

Ця модель очевидно відображає не лише чергування високих рівнів інфляції та безробіття (як у *"традиційній партійній моделі"* Д. Гібса), але й такі обставини, як несподівано різке підвищення або зниження рівня безробіття. Причому ці стрибки можуть бути більшими або меншими. Тому зміна урядів не вкладається у традиційний партійний діловий цикл Д. Гібса, а може затягнутися на декілька електоральних циклів. Як видно на рис. 2, *"лівий"* уряд переобирається на два терміни. *"Правий"* уряд змінює *"лівий"*, тоді, коли рівень інфляції досягає загрозливого рівня (5 %). Відповідно до цієї теорії, навіть у випадку перевиборів діючого уряду можуть існувати ділові політичні цикли.

Табл. 1. Класифікація економічних теорій політичних бізнес-циклів

	Опортуністична	Партійна (прибічницька)
Моделі, що базуються на спадній кривій Філіпса	В. Нордгауз (1975) А. Ліндбек (1976)	Д. Гібс (1977)
Моделі, що базуються на концепції раціональних сподівань	А. Цукерман, А. Мельцер (1986), К. Рогов і А. Зібберт (1988) Т. Персон і Г. Табеліні (1990)	А. Алесіні (1987)

У сучасних дослідженнях західні економісти розглядають також можливості синтезації партійної та опортуністичної моделей. Б. Фрей (Freu B.) та Ф. Шнейдер (Schneider F.) (1978) [13] запропонували так звану *"слабку партійну теорію"*, яка аналізує поведінку полсмейкерів, які перебувають при владі і вда-

ються до опортуністичної поведінки, коли їхня популярність у суспільстві серед виборців зменшується. Цікаві теоретичні розробки у цьому напрямі запропонували А. Алесіна і Г. Розенталь (Rosenthal H.) (1995), які здійснили спробу об'єднати в одній моделі елементи опортуністичної та партійної моделей, на основі гіпотези про раціональні сподівання [9].

Емпіричні свідчення наявності політичних бізнес-циклів у різних країнах доволі неоднозначні, однак більшість з них є сумісні з концепцією економічної теорії, яка базується на припущеннях про негнучкість цін та раціональних очікуваннях господарських суб'єктів. Таким чином, більшість сучасних так званих "раціональних" теорій політичного бізнес-циклу є більш емпірично виправдані, аніж попередні – "традиційні".

Діловий політичний цикл спостерігається у всіх країнах: і промислово розвинених країнах із розвинутою демократією, і слаборозвинених країнах та країнах, які переживають трансформаційні зміни у політичній та економічній системах. Однак, за оцінками політичних експертів та економістів, найбільш відчутний руйнівний потенціал він виявляє передусім на периферії у бідніших країнах, де невисокий рівень життя переважної більшості населення забезпечує вищий рівень електоральної віддачі *витрат ділового політичного циклу*.

Алесіна А. та Н. Рубіні (Roubini N.) (1992) знайшли підтвердження опортуністичних циклів у країнах ОЕСР (OECD) [9]. Л. Шнукнехт (Schuknecht L.) (2000) продемонстрував наявність фіскальних політичних бізнес циклів у країнах, що розвиваються. Г. Бергер (Berger H) та Войтек (Woitek U) (1997), проаналізувавши показники монетарної політики, не виявили такого циклу у Німеччині [10]. Російські економісти протестували наявність політичного бізнес-циклу у Російській Федерації. На їхню думку, ділові політичні цикли у регіонах Росії пояснюються як зростанням досвіду та управлінських навичок полісмейкерів, так і опортуністичною фіскальною експансією. Унаслідок виконаного дослідження було отримано підтвердження наявності в Росії опортуністичного політичного бізнес-циклу [2].

Україна, як і кожна перехідна економіка, у 1990-х роках переживала період глибокого трансформаційного спаду, зумовленого численними економічними та інституційними чинниками. Основною ознакою останнього було безпрецедентне падіння обсягів національного виробництва, спричиненого насамперед глибокою розбалансованістю національної фізичної економіки. У 2000 р. Відновилося зростання вітчизняної економіки і, як свідчать дані табл. 2, у наступні роки воно було досить жвавим. Однак, як стверджують фахівці, галузева структура національної економіки не поліпшилась, бо економічне зростання забезпечують старі неперспективні галузі, зокрема чорна металургія [5].

Якщо проаналізувати основні макроекономічні показники, що характеризують ситуацію в Україні у 2000-2010 рр. (табл. 2), то, на наш погляд, можна зробити висновок про наявність *ознак фіскального ділового політичного циклу*, який пояснюється опортуністичною мотивацією як провладних політиків, так і інших політичних сил, які беруть участь у виборах.

Надзвичайно мінливими є видатки на соціально-культурні заходи, особливо на соціальний захист та соціальне забезпечення населення. Частка цієї статті становила у 1992 р. – 18,7 %, 1993 р. – 31,5 %, 1994 р. – безпрецедентне падін-

ня втричі до 11,2 %. У другій половині 90-х років видатки державного бюджету на соціальний захист населення стабілізувались на рівні 12-16 % зведеного бюджету України [5].

Табл. 2. Основні макроекономічні показники економіки України у 2000-20010 рр. [4, 6, 8]

Рік виборів	Темп зростання реального ВВП (% до поперед. року)	Індекс споживчих цін (% до поперед. року)	Доходи до держ бюджету, млн грн	Зміни у доходах до держ бюджету (% до поперед. року)	Видатки державного бюджету, млн грн	Зміни у видатках держ. бюджету (% до поперед. року)	Дефіцит (профіцит "-") держ. бюджету, млн грн	Питома вага видатків на соц. захист і соц. забезпечення (% зведеного бюджету)
2000	105,9	125,8	34806,1		31154,6		-697,3	12,4
2001	109,2	106,1	37199,0	106,8	33170,0	106,5	680,7	15,0
2002 парламент	105,2	99,4	42525,0	114,3	35530,15	107,1	-1119,4	20,9
2003	109,6	108,2	55076,9	129,5	56120,0	157,9	1043,1	17,09
2004 пре- зидент	112,1	112,3	70337,8	127,7	79471,5	141,6	10216,5	18,9
2005	102,7	110,3	105330,2	149,7	112975,9	142,2	7945,6	28,0
2006 парламент	107,3	111,6	133463,6	126,7	137062,9	121,3	3788,1	25,1
2007 парламент	107,9	112,8	165942,1	124,3	174235,9	127,1	9812,5	32,0
2009 президент	84,12	112,35	225320	1,36	2423570	139,09	16143	–
2010 президент (прогноз або про- ект)	103,7	112,2	267451,99	118,7	323556,2	133,5	56104,21	–

Як свідчать дані таблиці, у 2003 р. питома вага видатків на соціальний захист населення перевищила 17 %, а в рік президентських виборів становила майже 19 % зведеного бюджету. Така ж тенденція збереглась й у 2004 р., коли видатки на соціальний захист встановились на рівні 18,9 %. Впродовж наступних електоральних циклів спостерігалось стрімке зростання соціальної компоненти загальних видатків державного бюджету, і в 2007 р. вона становила більше 30 %. В 2009 р. видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення зросли на 1,4 %, порівняно з попереднім роком, і становили 51,5 млрд грн (для порівняння у 2006 – 30,3 млрд грн, у 2007 – 29,2 млрд грн).

Так, зростання державних видатків в Україні у 2004 р. (41,6 %) – перед президентськими виборами не може бути обґрунтоване темпами зростання реального ВВП (12,1 %). Це змусило уряд застосувати комплекс заходів, спрямованих на попередження інфляції напередодні виборів. На думку діючих в цей час урядовців, збільшення бюджетних видатків не може негативно вплинути на стабільність цін, оскільки фінансування державних видатків відбувається не за рахунок додаткової емісії, а за рахунок зростання реального доходу [7]. Однак індекс споживчих цін у 2004 р. становив 112,4 %.

Збільшення соціальних витратків у передвиборчий період, як показує практика, дає зворотну динаміку у пост-виборчий період. Досвід попередніх українських виборів підтверджує карність популізму. У 2005 р. спостерігалось сповільнення темпів економічного зростання (102,7 %) і прискорення інфляції (10,3 %).

Виникнення фінансової та економічної кризи в Україні стало очевидним восени 2008 р. після погіршення низки економічних показників: у жовтні 2008 р. промислове виробництво скоротилося на 20 % (по відношенню до жовтня 2007 р.), а спад виробництва в ключовій експортній галузі України – металургії, досяг 36 % (жовтень 2008 р. порівняно з жовтнем 2007 р.). Критичною ситуація стала після повідомлень про фінансові проблеми ряду провідних комерційних банків країни. Динаміка в 2009 р. залишалась невтішною: спад промислового виробництва в січні 2009 р. становив 34,1 % проти січня 2008 р. і 16,1 % проти грудня 2008 р. За таких умов, фінансово-економічна криза підсилилась політичною. Відсутність консолідованої позиції політичних сил країни унеможливила проведення ефективної антикризової політики.

Як опортуністична, так і партійна мотивації політичного бізнес-циклів тісно взаємопов'язані із різними інституційними особливостями, такими, як урядова структура (коаліційний чи однопартійний уряд), виборче законодавство тощо. Характеристика політичних бізнес-циклів залежить від природи політичної системи. Так, партійний діловий цикл спостерігається переважно у країнах з двопартійною або двоблоковою системою, які типово мають більш менш пропорційні електоральні права. Водночас, партійні цикли рідше проявляються в політичних системах з коаліційним урядом – типовим продуктом пропорційної виборчої системи.

На думку А. Алесіна і Р. Пероті (Perotti R.), ті країни, у яких спостерігається високий ступінь поляризації переваг у суспільстві, зокрема зростання диференціації доходів населення, ймовірно, потребують *пропорційної виборчої системи*, щоб уникнути надмірної політичної нестабільності внаслідок зміни уряду з протилежними політичними позиціями [1]. Пропорційна виборча система, яка діє в Україні, покликана забезпечити формування коаліційного уряду із представників тих партій, які набрали більшість голосів.

Широкий спектр економічних програм політичних партій, які запропонували українським виборцям у 2006 р. схожі між собою не лише по суті, але й по формі. В Україні, в умовах незрілої демократії, про конкуренцію ідеологій і стратегій розвитку країни, запропоновану різними політичними партіями, не йдеться. Передвиборчі політичні партії свої програми пишуть не для себе, а для виборця. Мета цих програм – зібрати більше прихильників серед народу. Таким чином, у період передвиборчої агітації політичні партії керувалися відверто опортуністичною мотивацією: "дайте владу, а потім подивимось". Однак, більшість українських виборців ці самі програми не вивчають і не знайомі із повним списком тих, хто може пройти до парламенту разом із партійними лідерами.

Треба зазначити, що у країнах із розвиненою демократією між політичними партіями існують відмінності – різні партії проповідують свої власні політичні програми, наслідують відмінні макроекономічні політики, коли при владі. Саме тому партійні відмінності є важливою детермінантою макроекономічної політики та її наслідків у цих країнах протягом останніх тридцяти років.

В Україні більша половина кожної передвиборчої програми присвячена соціально-економічним проблемам і переважно насичені лівою риторикою [3]. Однак найголовнішим є те, що практично жодна партія чи блок не змогли продемонструвати цілісної соціально-економічної концепції, а переважно кожна програма складається із сукупності окремих гасел та побажань, способи реалізації яких у програмних документах не є з'ясовані до кінця. Практично немає інформації про основні інструменти їх реалізації, джерела фінансування, аналіз невдач попередніх реформ. Більшість програм уникають кількісних показників, конкретні цифри з'являються тільки у розділі про мінімальні пенсії та зарплати і прожитковий мінімум.

Саме у передвиборчий період стала очевидною відсутність ідеологічної відмінності у пропозиціях опонентів. У всіх, без винятку, програмах переважно йдеться про те, як розпорядитися видатковою частиною бюджету: підвищити заробітну платню, пенсії, збільшити видатки на медицину та освіту тощо.

В умовах становлення та розвитку демократичних інститутів в Україні актуальною є проблема формування ефективного виборчого законодавства, яке б визначало, який тип виборчої системи є оптимальним і сприяло б забезпеченню економічного зростання, економічної стабільності та пом'якшенню негативних наслідків політичних бізнес-циклів у національній економіці.

Література

1. **Алесина А.** Политическая экономия бюджетного дефицита / А. Алесина, Р. Перотти // Очерки о мировой экономике: Выдающиеся экономисты мира в Московском центре Карнеги / под ред. А. Ослунда и Т. Малевой. – М. : Изд-во "Гендальф", 2002. – С. 253-291.
2. **Ахмедов А.М.** Человеческий капитал и политические бизнес-циклы / А.М. Ахмедов. – М. : Изд-во EERC, 2006. – 32 с.
3. **Блинов А.** Левые марши / А. Блинов // Эксперт. – 2006. – № 10 (61). – С. 14-19.
4. **Основні показники економічного і соціального розвитку України.** [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.minfin.gov.ua> – 24 березня 2007 р.
5. **Панчишин С.М.** Макроекономічний аналіз товарної форми виробництва : монографія / С.М. Панчишин. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2004. – 452 с.
6. **Закон України** про Державний бюджет України на 2010 рік. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.gska2.rada.gov.ua>.
7. **Романова Т.** Цикличность не выбирают / Т. Романова // Контракты. – 2004, 19 июля.
8. **Статистичний щорічник України за 2009 рік.** – К. : Вид-во "Консультант", 2009. – 590 с.
9. **Alesina, A.** Political Cycles and the Macroeconomy / A. Alesina, N. Roubini, G. Cohen. – Cambridge, Mass.: The MIT Press, 1999. – 302 p.
10. **Berger, H.** Searching for Political Business Cycles in Germany / H. Berger, U. Woitek // Public Choice. – 1997. – Vol. 91(2). – P. 179-197.
11. **Cukierman, A.** Positive Theory of Discretionary Policy, the Cost of Democratic Government, and the Benefits of Constitution / A. Cukierman, A.A. Meltzer // Economic Inquiry.. – 1986. – Vol. 24. – P. 367-388.
12. **Hibbs D.** Political Parties and Macroeconomics Policy / D. Hibbs // American Political Science Review. – 1977. – Vol. 71. – P. 1467-1487.
13. **Fray B.** An Empirical Study of Politico-Economic Interaction in the United States / B. Fray, F. Schneider // The Review of Economics and Statistics. – 1978. – Vol. 60. – P. 176-183.
14. **Lindbeck, A.** Stabilization Policies in Open Economies with Endogenous Politicians / A. Lindbeck // American Economic Review Papers and Proceedings. – 1976. – P. 1-19.
15. **Minford P.** The Political Theory of the Business Cycle / P. Minford, D. Peel // European Economic Review.. – 1982. – Vol. 17. – P. 254-269.
16. **Nordhaus, W.** The Political Business Cycle / W. Nordhaus // Review of Economic Studies. – 1975. – Vol. 42. – P. 169-190.
17. **Persson T.** Designing Institutions for Monetary Stability / T. Persson, G. Tabellini // Carnegie-Rocyster Conference Series on Public Policy. – 1994. – Vol. 39. – P. 58-94.

18. Rogoff, K. Equilibrium Political Budget Cycles / K. Rogoff // American Economic Review. – 1990. – Vol. 80. – P. 21-36.

19. Rogoff, K. Elections and Macroeconomic Policy Cycles / K. Rogoff, A. Sibert // Review of Economic Studies.. – 1988. – Vol. 55. – P. 1-16.

Грабинская И.В., Миронович Ю.А. Деловые политические циклы в современной рыночной экономике

Проанализирована эволюция взглядов в современной экономической теории на взаимосвязь между политическими и экономическими циклами, и влияние политико-институционных факторов – избирательного законодательства, партийной структуры общества, политической стабильности и степени поляризации общества – на колебание деловой активности. Выяснено, как эти политико-институционные факторы влияют на экономический рост в Украине.

Ключевые слова: деловой цикл, деловой политический цикл, рациональный партийный деловой цикл, рациональный оппортунистический деловой цикл, экономические расходы делового политического цикла.

Hrabynska I.V., Myronovych Yu.A. Political business cycles in modern market economy: evolution of views

The relationship between political and business cycles is one of the widely studied topics in modern economics. In this article presents overview of the modern theoretical literature and examines how electoral laws, the ideological orientation of governments, and nature of competition between political parties influence unemployment, economic growth, inflation in Ukraine.

Keywords: business cycles, political business cycle, rational partisan model, rational opportunistic model, political business cost.

УДК 368.025.4:61

Доц. І.П. Андрушків, канд. екон. наук – Львівська КА

ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО МІЖНАРОДНОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ

Охарактеризовано загальні підходи до медичного страхування, зарубіжний досвід у цій галузі та вплив держави на розвиток медичного страхування.

Ключові слова: страхування, медичне страхування, особисте страхування, страховий захист, медичні послуги.

Постановка проблеми. Страхування – одна з найдавніших категорій суспільних відносин та об'єктивно необхідний атрибут ринкової економіки. Світовий досвід переконує, що одним із найважливіших індикаторів стану економіки будь-якої країни ринкової орієнтації є розвиток страхування. Страхування забезпечує надійний захист майнових інтересів підприємців і населення в разі втрат, заподіяних вогнем, стихійним лихом, техногенними аваріями, транспортними пригодами та багатьма іншими непередбачуваними обставинами. Однією з галузей страхування є особисте страхування [2], яке проводиться з метою організації страхового захисту окремих громадян та їхніх родин на випадок виникнення різних подій, що відображаються в житті, на здоров'ї та працездатності цих громадян. Важливою підгалуззю особистого страхування є медичне страхування. Об'єктом медичного страхування виступає життя та здоров'я громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження зарубіжного досвіду інвестування регіональної економіки викладено у працях таких учених, як В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, О.Д. Вовчак, О.Д. Заруба, В.В. Мачурський, С.С. Осадець, О.О. Слюсаренко та ін.